

УДК 334:332.122

Сас І.М.

Львівський національний аграрний університет

СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК І СОЦІАЛЬНІ МОТИВИ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ

Інституціоналізація кооперативів як складова процесу сільського розвитку і узгодження інтересів влади з мотивами до спільної діяльності сільського населення розглядаються як джерело інституційних змін і умова формування нових економічних відносин у відповідності з цілями сільського розвитку.

Ключові слова: кооператив, сільськогосподарська кооперація, сільський розвиток, мотивація.

Sas I.

RURAL DEVELOPMENT AND SOCIAL MOTIVES COOPERATIVE MOVEMENT

Institutionalization of cooperative stores as a constituent of process of rural development and concordance of interests of power with reasons to joint activity of rural population examined as a source of institutional changes and condition of forming of new economic relations in accordance with the aims of rural development.

Key words: cooperative store, agricultural co-operation, rural development, motivation.

Сас И.Н.

СЕЛЬСКОЕ РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ МОТИВЫ КООПЕРАТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ

Институционализация кооперативов как составляющая процесса сельского развития и согласования интересов власти с мотивами к совместной деятельности сельского населения рассматриваются как источник институциональных изменений и условие формирования новых экономических отношений в соответствии с целями сельского развития.

Ключевые слова: кооператив, сельскохозяйственная кооперация, сельское развитие, мотивация.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Спільність територіального розташування і сільський побут, земля і праця як основні чинники добробуту сільської сім'ї, характер сільсько-господарської виробничої діяльності – ці обставини є визначальними для існування селянської співпраці. Тому в усьому світі кооперація завжди в тій чи іншій формі була властива сільському господарству.

В Україні перехід до ринкових відносин в аграрному секторі

об'єктивно створює передумови для застосування кооперативних принципів господарювання і потребує належного інституціонального оформлення цього процесу. З прийняттям Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» та інших нормативних актів сформувались сподівання на активні кооперативні процеси. Однак складність всього процесу соціально-економічної перебудови суспільства породжує окремі проблеми в поширенні кооперативних принципів, нівелюючи позитивну роль і суспільну значимість кооперації.

Головною причиною недостатнього поширення кооперативної форми економічної діяльності на селі є, на наш погляд, відсутність передумов для формування соціальної мотивації до економічної взаємодії серед сільського населення. Недостатнє визнання суспільством специфічної функціональності кооперативної форми і її неприбуткового характеру не стало переконливим мотивом для економічної самоорганізації сільського населення та не створює стимулів до розгортання кооперативного процесу. Сьогодні ще не відбулось належної інституціоналізації кооперативної форми, і це є складною проблемою у ринкових перетвореннях всього аграрного сектора.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Наукові дослідження соціально-економічних засад кооперації на селі на тлі проведення аграрної реформи обумовили потребу в поглибленні соціальних основ кооперативного руху, осмисленні його суспільних функцій. Теоретична привабливість кооперативної ідеї поки що не знайшла свого широкого практичного застосування і значної суспільної підтримки, що формує потребу в глибшому науковому аналізі сучасного трактування змісту поняття сільськогосподарської кооперації та її соціальної мотивації. В.В.Зіновчук, Горбонос Ф.В., Малік М. Й.(3; 4; 7) та інші вчені-аграрники достатньо уваги приділили дослідженню економічної природи кооперації та кооперативного руху.

Однак політика сільського розвитку, яка останнім часом все більше стає в центрі уваги науковців та практиків управлінської ланки, вимагає узгодженості підходів у дослідженні її взаємозв'язку з кооперативним процесом. Кооперативні відносини і їх соціальна складова повніше розкривають зміст сільського розвитку і відповідають його цілям, оскільки соціальна мотивація кооперативної поведінки є складовою мотиваційних механізмів сільського розвитку. Ці питання є предметом наукових досліджень таких вчених-аграрників, як О.Бородіної, Ю.Губені, В.Прокопи, П.Саблука., О.Онищенка, Л.Шепотько, В.Юрчишина (1; 2; 5) і ін.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним

обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З точки зору законодавства, зокрема, Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» поняття кооперації і кооперативів є відмінними за своєю суттю і розмежовуються. Сільськогосподарською кооперацією відповідно до закону вважають «систему сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу». Це означає, що кооперативи і їх об'єднання розглядаються як самостійні економічні одиниці і є організаційною основою кооперації, як певної структури, сформованої в систему на основі цих одиниць. Кооперативи є ланкою кооперативної системи, а їх сукупність утворює сільськогосподарську кооперацію як суспільно-економічну систему з властивими для неї внутрішніми соціальними та економічними відносинами та способами взаємодії із зовнішнім середовищем.

Обидві дефініції відтворюють специфічний спосіб організації суспільного життя і виробничої діяльності на селі, тобто вони мають єдину сутнісну основу. Це дає підстави стверджувати, що формування кооперативів на селі і їх консолідація у кооперативну систему мають спільну соціальну мотиваційну основу. Механізм дії кооперативної системи реалізується на основі соціальної мотивації через специфічні економічні взаємовідносини, які відтворюють спільну сутність понять кооперації і кооперативу.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» передбачає, що метою кооперації є задоволення економічних потреб членів кооперативу. Для цього потрібні спільні узгоджені в рамках певної системи чи організації дії як ініціаторів створення кооперативів так і органів влади. Це обумовлено тим, що сільськогосподарська кооперація, як система, охоплює певну сукупність сільських поселень, в зв'язку з чим варто говорити про задоволення не лише економічних, але і соціальних, культурних та інших потреб членів кооперативу, оскільки завданням сільськогосподарської кооперації є не лише забезпечення матеріального добробуту своїх членів, а, власне, створення сприятливих умов для розвитку людини як особистості через забезпечення її матеріального добробуту.

В цьому контексті сільські кооперативи виступають не тільки як форма організації економічної діяльності, але і як напрям формування способу сільського життя, як складова суспільного укладу з притаманними йому типом суспільно-економічних відносин. Таке розуміння суті кооперативного процесу співпадає з сучасним трактуванням процесу сільського розвитку, який розглядається як специфічна форма суспільно-економічних відносин, коли товари,

суспільні блага і доходи, що утворюються в аграрному секторі, розподіляються з врахуванням інтересів сільського населення та забезпечують стале зростання його добробуту і покращення умов проживання.

Зосередження уваги на необхідності нових економічних відносин, які повинні формуватись у процесі становлення кооперації у відповідності з пріоритетами і цілями сільського розвитку, є визначальними при формуванні передумов для створення кооперативів, і тут головна роль відводиться органам вади. Саме створення таких механізмів перерозподілу доходів, що їх може генерувати економічний потенціал села і сільської території, можуть зробити кооперативи ефективною формою економічної самоорганізації населення і започаткують мотиви для розгортання кооперативного руху. Така зміна якості економічних відносин у відповідності з цілями сільського розвитку може краще і повніше задовольняти інтереси сільського населення та відповідати загальнодержавним інтересам.

Умови, за яких на сільських територіях потенційні можливості виробничих, людських і природних ресурсів стають формоутворюючими і починають самостійно запускати мотиваційні механізми і створювати стимули для започаткування кооперативних форм, визначаються якістю інституціонального середовища, яке, в свою чергу, є результатом свідомих впливів управляючих суб'єктів у особі органів влади і місцевого самоврядування.

Такі умови можуть бути створені самими сільськими жителями і місцевими органами влади при наявності певної мети, підтриманої у суспільстві. Стратегія сільського розвитку передбачає, що такою метою є зростання добробуту сільського населення та покращення умов його життєзабезпечення, екологічна безпека та збереженість природного середовища.

Спосіб реалізації мети пролягає через суспільне її визнання та імплементацію шляхів її реалізації органами влади, що є можливим лише тоді, коли інтереси сільського розвитку вважатимуться важливішими від інтересів розвитку аграрної галузі, які сьогодні реалізують орган управління і влади. Тільки за цих умов формуватимуться соціальні і економічні мотиви у спільній діяльності сільського населення по започаткуванню повноцінного кооперативного руху. Доречним тут буде вказати на твердження В.В. Зіновчука про те, що «кооперативна система є сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних носіїв кооперативних відносин, які діють як єдине ціле» [4].

Співпадіння інтересів влади і органів управління з інтересами і

мотивами до спільної діяльності сільського населення є джерелом стимулювання інституційних змін, що повинні стати визначальними у формуванні нової якості економічних відносин на селі у відповідності з цілями сільського розвитку. Саме така єдність цілей, мотивів і стимулів може забезпечити сталість процесу сільського розвитку в інтересах сільського населення. Ключовим у такому шляху розвитку є присутність демократичних засад, які спроможні перетворити всю сільську економіку у дієздатну та реально і ефективно функціонуючу систему.

В зв'язку з цим доцільно вказати на певну еволюцію, розвиток кооперації саме як ланки в системі суспільно-економічних відносин, що формує складову суспільно-економічного виробничого укладу. Тому доцільно розглядати кооперацію як інституціональну систему, тобто як сукупність певних інститутів, що формують правила і норми економічної поведінки сільських жителів. Саме такий погляд на кооперативний рух є малодослідженим, що, на наш погляд, породжує проблеми в поширенні кооперації на селі через неадекватні дії з боку органів влади по відношенню до всього кооперативного процесу та ігнорування змістом соціальної мотивації. Вказані підходи відповідають соціально-економічним реальностям перехідного періоду та інституціональній теорії як методологічній базі аналізу кооперативного руху.

Висновки.

1. В Україні протягом перехідного періоду не вдалось втілити у практику теоретично обґрунтовану ідею сільськогосподарської кооперації як необхідну передумову формування ринкових відносин у аграрному секторі України, що є важливим свідченням неефективності аграрної реформи.

2. Основною причиною недостатнього поширення і розвитку кооперативної ідеї є відсутність належного інституціонального забезпечення кооперативного процесу як середовища для формування кооперативних форм економічної діяльності сільського населення.

3. Розгортання кооперативного руху слід розглядати як складову політики сільського розвитку, цілі якої співпадають з мотиваційними механізмами кооперації і здатні формувати соціальну мотивацію сільського населення для його економічної самоорганізації.

4. Узгодження інтересів влади з мотивами до спільної діяльності сільського населення є джерелом інституційних змін як визначальної умови формування нової якості економічних відносин на селі у відповідності з цілями сільського розвитку, що може забезпечити сталість всього процесу сільського розвитку.

1. Бородіна О., Прокопа І. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О.Бородіна, І.Прокопа // Економіка України. – 2009. – №4. – С. 74–85; №5. – С. 59–67.
2. Губені Ю.Е. Концептуальні засади системної розбудови сільського розвитку / Ю.Е.Губені // Економіка АПК. – 2007. – №9. – С. 7–14.
3. Горбонос Ф. В. Кооперація як форма прояву відносин / Ф.В.Горбонос // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 26–32.
4. Зіновчук В. В. Економічна природа псевдокооперативів та небезпека їх поширення в аграрному секторі України / В.В.Зіновчук // Електронний науковий журнал. ПУСКУ. – 2010. – № 3 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua>.
5. Онищенко О. М. Сільський розвиток: основи методології та організації [Текст] / О.М.Онищенко, В.В.Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 10. – С. 4–13.
6. Костирко І. Інституційний вплив на класифікацію кооперативів / І.Костирко, А.Бурак // Вісник Львівського національного аграрного університету «Економіка АПК». – 2011. – №18(1). – С. 34–39.
7. Малік М. Й. Кооперація як мотив до виробничої діяльності / М.Й.Малік // Економіка АПК. – 1996. – № 2. – С. 32.